

Menas ir filosofija

MENO KŪRINIO INTERPRETACIJŲ VERTINIMO PROBLEMA

Edita Budrytė

Lietuvos edukologijos universiteto
Filosofijos katedra
T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius
Tel. (8 5) 233 2056
El. paštas: edita5001@gmail.com

Straipsnyje sprendžiama problema, kaip turėtume vertinti meno kūrinių interpretacijas. Metakritinės teorijos dažnai nesutaria dėl to, ar pagrįstai interpretacijoms keliame teisingumo ir objektyvumo reikalavimai. Ypač daug problemų iškyla, kai susiduriame su prieštarą turinčiomis, tarpusavyje nesuderinamomis to paties meno kūrinio interpretacijomis. Straipsnyje atskleidžiamos dvi teorinės kryptys: kritinis monizmas ir kritinis pliuralizmas. Monroe Beardsley'is gina „vienintelės teisingos“ interpretacijos tezę, formuluodamas kūrinio „autonomijos ir nepriklausomybės“ principus, o Josephas Margolis siūlo atsisakyti tiesos kriterijaus ir taikyti reliatyvistinį požiūrį vertinant interpretacijas. Straipsnyje analizuojamos Margolio pateiktos reliatyvizmo kaip „interpretacijos logikos“, intencionalumo ir objektyvumo sąvokos.

Pagrindiniai žodžiai: interpretacija, logika, reliatyvizmas, tiesos kriterijus, objektyvumas.

Metakritika yra tyrinėjimų sritis, itin dominanti šiuolaikinės estetikos atstovus. Juk šalia meno kūrinių vertinimo problemos iškyla ir ne mažiau aktuali pačių interpretacijų vertinimo problema. Mūsų tyrimo tikslas – atskleisti skirtingas teorines galimybes sprendžiant šią problemą, remiantis dviejų analitinės estetikos autoritetų ir oponentų – Josepha Margolio ir Monroe Beardsley'io – darbais. Ar visas to paties meno kūrinio skirtingas interpretacijas turime laikyti lygiavertėmis ir validžiomis. Ar interpretacijoms galioja tiesos ir objektyvumo kriterijai? Koks santykis tarp teisingumo ir objektyvumo? Į šiuos klausimus Beardsley'is ir Margolis atsako visiškai skirtingai. Beardsley'is interpreta-

cijos teorijai svarbus tuo, kad suformulavo teorinius Naujosios kritikos pagrindus. Jo pozicija interpretacijų teisingumo atžvilgiu mums įdomi, nes puikiai iliustruoja kritinį monizmą kaip vieną iš galimų teorinių kryptų. Su Beardsley'iu dažnai polemizuoja Margolis, kurį pasirinkome kaip priešingos krypties – kritinio pliuralizmo – atstovą. Margolio požiūriu, interpretacijos problemas reikia spręsti bendrame kultūros (istorijos ir meno) kontekste. Meno kūrinys jam yra modelis, kuriuo remiantis turi būti analizuojami ir kiti kultūros objektai.

Pirmiausia aptarsime kritinio monizmo požiūrį, o paskui analizuosime Margolio reliatyvistinės logikos sampratą, interpreta-

cijos sąvokos ir kultūros objektų prigimties apibrėžimus, nes iš jų išplaukia pliuralistinė nuostata meno kūrinių interpretacijų vertinimo atžvilgiu.

Kritinis monizmas

Kritinis monizmas – „vienintelės teisingos interpretacijos“ šalininkus vienijantis požiūris. Remiantis šiuo požiūriu, meno kūrinių interpretacijos turi būti vertinamos taikant teisingumo ir objektyvumo kriterijus. Interpretacija teisinga, jei atskleidžia objektyviai (nepriklausomai nuo interpretatoriaus) egzistuojančią kūrinių semantinę reikšmę. Vadinas, santykis tarp interpretacijos objektyvumo ir teisingumo kritiniame monizme yra atitiktinis (relevantiškas). Visoms kritinio monizmo teorijoms būdinga vadovautis binarine „tiesos–klaidos“ logika bei prieštaravimo dėsniu. Jei to paties meno kūrinių interpretacijos yra nesuderinamos, t. y. jų ginamos tezės yra visiškai priešingos, tai jos negali būti laikomos lygiavertėmis ir vienosdai validžiomis. Net ir tuo atveju, jei keletas interpretacijų pripažįstamos teisingomis, jos turi būti koherentiškos tarpusavyje.

Kritinis monizmas analitinėje estetikoje jungia tiek intencionalistus, tiek antiintencionalistus. Teisinga interpretacija, pasak intencionalistų, turėtų atskleisti objektyvią semantinę kūrinių reikšmę, kurią konstituoja autoriaus intencijos, o anot antiintencionalistų – objektyvią reikšmę, slypinčią vidinėse semantinėse kūrinių struktūrose¹. Monroe Beardsley'is – vienas iš svarbiausių antiintencionalizmo teorijos kūrėjų – griežtai laikosi požiūrio, kad meno kritikai turi

būti keliama teisingumo ir objektyvumo reikalavimai. Savo knygoje „Kritikos galimumas“ jis analizuoja interpretacijų validumo problemą, susitelkdamas prie literatūros kritikos. Beardsley'is išskiria tris kritikos veiksmus: interpretavimą (literatūros kūrinių temų ir tezių atskleidimą), paaiškinimą (žodžių, frazių ir sakinių reikšmių aiškinimą) ir „kūrinių pasaulio“ bruožų atskleidimą. Interpretacija siaurąja prasme jis vadina tokį teiginį ar teiginių grupę, kuri atskleidžia literatūros kūrinių reikšmę (Beardsley 1970: 38–39). Apskritai kūrinių interpretavimo procesas apima visus tris minėtus veiksmus.

Beardsley'is gina interpretacijos racionalumą ir skeptiškai vertina kai kurių teoretikų pabrėžiamą kūrybiškumo elementą interpretacijoje. Jis pripažįsta, kad interpretacijos procesą galima pavadinti kūrybišku, bet tik tuo atveju, jei suprasime kūrybiškumą kaip ieškojimą naujų kūrinių perskaitymo būdų, kaip savo jautrumo ir vaizduotės lavinimą. „Bet tą akimirka, kai kritikas pradeda naudoti kūrinių kaip galimybę propaguoti savo paties idėjas, jis atsisako interpretacijos uždavinio“ (Beardsley 1970: 40). Beardsley'is interpretacijų, kurios paremtos jau egzistuojančiomis mąstymo sistemomis (froidizmu, marksizmu, krikščionyste ir pan.), net nevadina „tikromis“ interpretacijomis. Anot jo, tai tiesiog „perkėlimai“ (*superimpositions*), kai kūrinys tampa tik priemone, tam tikrų idėjų iliustracija (Beardsley 1970: 44). Priminsime, kad Beardsley'ui interpretacijos uždavinys – atskleisti semantinę kūrinių reikšmę, o interpretacija tuomet yra beasmenis „atskleistos reikšmės protokolas“. Išankstinės nuostatos ir lūkesčiai daro įtaką meno kūrinių suvokimui, todėl Beardsley'is tikisi iš interpretatoriaus beprielaidiškumo,

¹ Apie intencionalistines ir antiintencionalistines teorijas plačiau žr.: E. Budrytė, „Intencionali klaida“ meno kūrinių interpretacijoje, *Žmogus ir žodis*, 2010, t. 12, nr. 4.

atskleidžiant tą reikšmę, kuri glūdi pačiame kūrinyje. Jis suformuluoja kūrinio „nepriklausomybės ir autonomijos“ principus. „Nepriklausomybės principas“ skelbia, kad „literatūros kūriniai egzistuoja kaip individai ir gali būti skiriami nuo kitų daiktų“, o „autonomijos principas“ – „literatūros kūriniai yra savipakankami esiniai, kurių savybės yra lemiamos tikrinant interpretacijas ir vertinimus“ (Beardsley 1970: 16). Logiškas šių principų taikymo rezultatas – „vienintelės teisingos interpretacijos tezė“. Manytume, kad bet kuri estetinė teorija, bandanti pagrįsti meno kūrinio semantinę autonomiją, susidurs su skirties „išorė / vidus“ problema. Beardsley’iui tenka pripažinti, kad neįmanoma visiškai aiškiai apibrėžti, kokias reikšmes atrandame pačiame kūrinyje, o kokias jam tik priskiriame ar primetame: „kai kurie dalykai aiškiai pasakyti pačioje poemoje, kiti yra numanomi rūpestingai skaitant, apie kitus švelniai užsiminta, ir kad ir kokią literatūros interpretacijos metodą mes naudojame, niekada negalime tiksliai nustatyti, kas slypėjo viduje, o kas išorėje. Todėl tai, kas ateina iš išorės, bet vis dėlto gali būti priimta kaip įdomus tęsinys to, kas tikrai yra viduje, gali būti leistina. Tai tik sudaro platesnę visumą“ (Beardsley 1970: 36). Ši citata rodo, kad Beardsley’iui ne visada pavyksta išlikti nuosekliam. Pripažinimas (nors ir miglotai suformuluotas), kad tai, kas yra kūrinio „išorėje“, ir tai, kas yra jo „viduje“, gali sudaryti neatskiriamą visumą, stipriai išjudina „autonomijos principo“ pamatus.

Reliatyvizmas kaip „interpretacijos logika“

Beardsley’io įsitikinimas, kad interpretacijoms turi būti taikomas tiesos kriterijus, Margoliui atrodo silpnai pagrįstas. Jis

mano, kad ne tik kritinis monizmas, bet ir klasikinė reliatyvizmo versija, kurią iškėlė Protagoras, neišvengia prieštaravimo ir paradoksalumo, nes neatsako dvireikšmės logikos (paremtos tiesos–klaidos dichotomija ir prieštaravimo bei trečiojo negalimo dėsniu). Manoma, kad reliatyvizmas būtinai veda į antinomiją, nes tuo pat metu tam tikras teiginys gali būti ir teisingas, ir klaidingas (Margolis 1978: 387). Margolio požiūriu, vertinant logiškai nesuderinamas interpretacijas, reikia atsisakyti binarinių reikšmių ir pakeisti jas daugiareikšmiu modeliu, kuriame teisingumo reikšmę pakeistų tokios reikšmės kaip „tinkama“, „pagrįsta“, „protinga“, „įtikinama“ ir pan. Klasikinėje reliatyvizmo sampratoje tiesa įgyja subjektyvų pobūdį: tiesa vadinama tai, kas konkrečiam subjektui konkrečiu momentu atrodo teisinga. Margolis atmeta reliatyvizmo apibrėžimą kaip požiūrio, kad tiesa visada yra „tiesa subjektui x“. Jis pabrėžia visai kitą aspektą – reliatyvizmo pagrindas yra tezė, kad prieštaravimo dėsnis ir dvireikšmė logika neturi būti taikoma neribotai. Kai kuriose srityse dvi skirtingos interpretacijos, kurios pagal dvireikšmę logiką būtų laikomos prieštaravimais ir nesuderinamomis, gali būti abi „teisingos“ arba nei teisingos, nei klaidingos. Margolis dažniausiai vartoja sąvoką „įtikinama“ (*plausible*). Jis nurodo, kad nereikėtų tiesai alternatyvių vertybių suvokti kaip „vidurio“ tarp teisingumo ir klaidingumo pasirinkimą. Mūsų manymu, Margolio pasiūlymas atsisakyti tiesos kaip „stipriosios“ (logine prasme) vertybės ir pakeisti ją „silpnėsniomis“ nėra skeptinė „susilaikymo nuo sprendimo“ pozicija ar neutrali neapsisprendusiojo laikysena (kuri reikštų paprasčiausią negalėjimą tam tikru momentu nuspręsti, ar interpretacija tei-

singa, ar klaidinga). Daugiareikšmėje arba trijų reikšmių logikoje teiginys gali įgauti kokią nors trečią reikšmę (pavyzdžiui, jis gali būti tikėtinas, neapibrėžtas ir pan.). Atkreipkime dėmesį į tai, kad daugiareikšmė logika negriauna dvireikšmės, o yra jos apibendrinimas (Plečkaitis 2004: 178). Margolis labai aiškiai teigia, kad „<...> reikšmė „įtikinama“ nėra „trečioji“ reikšmė tokia pat prasme kaip „neapibrėžta“ ar panašia“ (Margolis 1999a: 361). Jam svarbu apginti teiginį, kad pagrįstos, bet prieštaringos interpretacijos gali būti validžios (laikomos priimtinomis). Tokiu atveju įprastinė daugiareikšmė arba trijų reikšmių logika ne visai tinka, nes joje trečioji reikšmė priskiriama teiginiui tada, kai nėra galimybės tiksliai nustatyti jo teisingumo reikšmės, bet manoma, kad galbūt tai bus galima padaryti ateityje. Margolis siekia įrodyti, kad meno kūrinų (ir apskritai kultūros darinių) interpretacijoms vertinti netinka nei prieštaravimo principas, nei negalimo trečiojo dėsniš. Jie netinka ne dėl formalių skirtumų tarp teiginių, o dėl ypatingos, interpretacinės meno kūrinų prigimtės.

Panagrinėkime, kodėl Margolio reliatyvizmo samprata tampa teorinių diskusijų objektu. Gail Soffer mano, kad modifikuodamas reliatyvistinę sampratą „tiesa subjektui x“ į „tiesa kiekvienam“ Margolis paradoksaliai, nors ir aplinkiniu keliu, išsaugo tiesos sąvoką (Soffer 1999: 62). Nesutiktume su tokia nuomone. Vis dėlto reikėtų atsižvelgti į tai, kad Margolis neakcentuoja skirtingų interpretacijų „galiojimo“ visiems, t. y. jis neišplečia skirtingų „tiesų“ galiojimo ribų, o tik pabrėžia, kad vertinant nesutaikomas interpretacijas nebūtina vadovautis dvireikšme logika. Michaeliui Krauszui kyla klausimų apie savotišką Margolio

„tvirto reliatyvizmo“ (*robust relativism*) sampratą. Kodėl Margolis savo tezė apie nesuderinamų interpretacijų validumą pavadinęs reliatyvistine? Kodėl nepasirinko labiau neutralaus termino „pluralistinė“? (Krausz 1999: 122). Pats Margolis pagrindžia savąjį terminų pasirinkimą, nurodydamas skirtumą tarp pluralizmo ir reliatyvizmo. Pluralizmas būtų netinkamas terminas, nes jis visiškai dera su dvireikšme logika ir nemeta iššūkio teiginiui, kad galime apibrėžti, kokie daiktai yra iš tikrųjų (Margolis 1999a: 386). Reliatyvizmas tam tikruose kontekstuose suspenduoja dvireikšmę logiką ir todėl yra parankus norint pagrįsti logiškai nesuderinamų interpretacijų validumą.

Įdomu tai, kad Margolis, remdamasis savąja „interpretacijos logika“, siūlo atsisakyti teisingumo reikšmės, bet klaidingumo sąvoką palieka kaip taikytiną vertinant interpretacijas. Jis teigia, kad reliatyvistinėje logikoje tiesingumas ir klaidingumas tampa asimetriški (Margolis 1999b: 48). Galime suabejoti tuo, ar paliekant galioti vieną iš binarinės poros narių nebus pažeistas nesuderinamų interpretacijų validumo principas? Ar kas nors pasikeis iš esmės, jei vertinimą „teisinga–klaidinga“ pakeisime į „įtikinama–klaidinga“ ar „protinga–klaidinga“ ir pan.? Žinoma, turime išžvelgti esminį skirtumą tarp dvireikšmės ir reliatyvistinės logikos: pagal dvireikšmę logiką nesuderinamos, viena kitai prieštaraujančios interpretacijos niekada negali būti abi validžios, o pagal reliatyvistinę logiką tokia galimybė yra. Vis dėlto tai netrukdo atmesti kurią nors iš konfliktuojančių interpretacijų kaip klaidingą. Pavyzdžiui, nagrinėjamu atveju susikerta viena kitai prieštaraujančios Margolio ir Beardsley'io teorijos. Manytume, taikant reliatyvistinę logiką, jos abi galėtų

būti validžios, nes kiekviena turi savų argumentų, bet Margolis kategoriškai tvirtina, kad Beardsley'io teorija yra klaidinga.

Beardsley'io požiūriu, joks teiginys apskritai negali būti laikomas įtikinamu, jei neįmanoma nustatyti, ar jis teisingas, ar klaidingas (Beardsley 1970: 43).

Margolio koncepcijoje reliatyvistinis vertinimas taikomas ne visiems teiginiams, o tik interpretaciniams. Tiesos kriterijus galioja aprašymams, deskriptyvioms ir netgi kai kurioms interpretacinėms kūrinio savybėms. Todėl tai nėra radikalus reliatyvizmo variantas.

Interpretacijos teorijų klystkeliai ir objektyvumo kriterijus

Margolis teigia: „Aš traktuojau sąvoką „interpretacija“ labai plačia prasme – kaip viso to, kas yra kultūriškai žymu ar reikšminga, supratimą. Tai pakerta „vienintelės interpretacijos“ tezę ir sykiu ištaiso klaidas teorijose apie poezijos interpretavimą, autoriaus intencijų vaidmenį, skirtumą tarp „intencionalumo“, suprantamo psichologine prasme ir „Intencionalumo“ griežtai (ar tikrai) kultūriniu prasme, kai interpretuojant meno kūrinius (tarkime, skirtingai negu interpretuojant pokalbį) visiškai nesikoncentruojama į „psichologiškumą“ (Margolis 2008: 77). Panagrinėkime šį teiginį. Pirmiausia, ką Margolis laiko metakritikos klaidomis? Jis mano, kad interpretacijos teorijos atstovai daro šias pagrindines klaidas:

- 1) nepastebi ontinio skirtumo tarp natūralių ir kultūros objektų,
- 2) neatsižvelgia į žmogiškojo pasaulio istoriškumą,
- 3) neatsižvelgia į kultūros objektų „Intencionalių“ savybių interpretacinę prigimtį.

Ontinį skirtumą Margolis apibrėžia remdamasis skirtinga natūralių ir kultūros objektų prigimtimi: tik kultūros objektai yra „Intencionalios“ prigimtys. Margolis sąmoningai visur rašo terminą „Intencionalus“ (*Intentional*) didžiąja raide, kad atskirtų nuo kitų šio termino reikšmių². Ką Margolis vadina „psichologine prasme“, nėra visai aišku, iš konteksto galime spręsti, kad tai nuoroda į intencionalistines teorijas (Margolį ir Beardsley'į vienija antiintencionalistinė nuostata). Margolis kritikuoja Beardsley'į dėl to, kad jis vienodai traktuoja natūralius ir kultūrinius reiškinius: tiki, kad „tai, kas tikra, yra tiesiog fizinio pasaulio dalis arba turi būti modeliuojama pagal kanoninį fizinio fenomeno apibrėžimą“ (Margolis 2008: 76). Margolis rekonstruoja Beardsley'io argumentus: meno kūrinio (literatūros kūrinio) interpretavimas panašus į fizinių objektų aprašymą, o fiziniai objektai turi tam tikras savybes, kurios yra nepriklausomos nuo tyrėjo, tų savybių aprašymas susietas su griežta dvireikšme logika, kuri taip pat galioja ir meno kūrinių interpretacijoms. Margolio požiūriu, tai klaidinga, nes, priešingai nei fiziniai objektai, meno kūriniai turi „Intencionalias“ savybes. Intencionalios savybės nėra apibrėžiamos taip pat, kaip fizinės, bet jos gali būti pakankamai apibrėžiamos, kad būtų įmanoma jas objektyviai pagrįsti (Margolis 2008: 84). Vadinas, ontiniai ir episteminiai interpretacijos aspektai neturėtų būti atskiriami, o tai pagrindžia „vienintelės teisingos interpretacijos“ tezės atmetimą.

² Intencionalumas fenomenologijoje – sąmonės savybė (nukreiptumas į kokį nors objektą), o Margolis, kalbėdamas apie meną, Intencionalumu vadina bendrą visiems meno kūriniams ypatybę turėti referentinių, reprezentacinių ir pan. savybių.

Antroji Margolio paminėta klaida – neatsižvelgimas į istoriškumą. Remiantis istoriniu reliatyvizmu, negali būti jokių fiksuotų ir „objektyvių“ reikšmių, kurias nulemtų autoriaus intencijos ar vidinės semantinės kūrinio struktūros.

Požiūris į meno kūrinio prigimtį dažnai lemia tai, kokia bus interpretacijos samprata. Margolis taiko interpretacijos sąvoką tik kultūros objektams. Anot jo, mūsų gebėjimas suprasti kalbą suteikia paradigmą kultūros supratimui. Bet to jis plačiau nenagrinėja. Tik pabrėžia, kad žodinės reikšmės atskleidimas interpretacijai nėra svarbesnis negu, pavyzdžiui, dailės kūrinių ir istorijos įvykių „Intencionalių“ struktūrų aiškinimas. Anot Margolio, iš tiesų šaukiasi interpretacijos ne gamtos (natūralūs) objektai, o tik kultūros artefaktai, meno kūriniai bei istorijos įvykiai, kurie turi kokių nors ekspresinių, reprezentacinių, simbolinių, semiotinių, stilistinių, tradicinių, istorinių, žanrinių, lingvistinių, tikslinių ar normatyvinių bruožų. Margolis teigia: „<...> interpretuojamas savybes aš vadinu „Intencionaliomis“, turėdamas galvoje, kad jos yra kultūrinės kilmės savybės, viešai priskiriamos daiktams, kurie yra menininkų ar veikėjų veiklos arba darbo produktai, ir kad būtent dėl šios priežasties jos yra iš tikrųjų interpretuojamos“ (Margolis 2008: 75). Galime pastebėti, jog šioje vietoje Margolio argumentacija atspindi Wilhelmo Dilthey'aus įvestą skirtį tarp aiškinimo ir supratimo³.

Visi trys nagrinėti aspektai (ontinio skirtumo tarp gamtos ir kultūros objektų

apibrėžimas, istorizmas bei interpretacinė „Intencionalių“ meno kūrinio savybių prigimtis) tarpusavyje glaudžiai susiję ir padeda pagrįsti požiūrį, jog meno kūrinių interpretacijoms teisingumo kriterijus netaikytinas. Ar atmetę „tiesos“ kriterijų, turėsime atmesti ir objektyvumo kriterijų? Ir Beardsley'is, ir Margolis kalba apie objektyvias interpretacijas, bet objektyvumas jiems reiškia ne tą patį. Beardsley'is tvirtina, kad objektyvumą lemia interpretatoriaus beprielaidiškumas (jis neturi remtis jokiais išankstinėmis nuostatomis, ko ieškoti kūrinyje). Be to, svarbu neieškoti pagrindo savo interpretacijai už kūrinio ribų (pavyzdžiui, autoriaus biografijoje, dienoraščiuose, interviu ir pan.). Objektyvi interpretacija turi atskleisti objektyvią (glūdinčią pačiame kūrinyje) semantinę kūrinio reikšmę. Beardsley'is atkakliai bando išsaugoti skirtį tarp objektyvumo ir subjektyvumo interpretacijose, atskirdamas kūrinio „vidų“ ir „išorę“. Margolis laikosi konstruktyvistinio požiūrio, kad nėra netgi epistemologiškai aiškos nužymėtos linijos tarp subjektyvumo ir objektyvumo. Vis dėlto tai nereiškia, kad sąvoka „objektyvumas“ „iškrinta iš žaidimo“. Taigi kokia prasme Margolis kalba apie objektyvumą? Akivaizdu, kad ne klasikinės metafizikos ir ne fenomenologinės objektyvumo sampratos prasme. Kaip minėjome, Margolio epistemologinė pozicija – konstruktyvistinė. Subjekto ir objekto perskyra ėmė byrėti dėl Kanto transcendentalinės filosofijos, bet Margolis, kaip ir kiti analitinės filosofijos atstovai, eina toliau ir nepripažįsta nei „daiktų savaime“ egzistavimo, nei apiorinių sintetinių teiginių. Margolis tvirtina, kad net atsisakius tiesos kriterijaus interpretacijoms gali būti keliami objektyvumo reikalavimai:

³ Wilhelmas Dilthey'us (1833 – 1911) teigė, jog gamtos mokslai remiasi aiškinimu, o dvasios mokslai – supratimu, nes nagrinėja žmogaus sielos gyvenimo išraiškas.

„Konkretus meno kūrinys (interpretuotinas *denotata*) gali būti pliuralistinių interpretacijų – validžių ir objektyvių, net jeigu ir tarpusavy nesuderinamų – šaltinis“ (Margolis 2008: 74). O „kultūros fenomenai ir esiniai yra *socialiai konstituoti ar sukonstruoti* ir neturi „prigimčių“, turi tik istorijas arba yra istorijos“ (Margolis 1995: 7). Vadinasi, objektyvumą šiame kontekste turėtume suprasti kaip tam tikromis istorinėmis sąlygomis socialiai ir kultūriškai sukonstruotą normą. Tačiau net ir „objektyvi“ interpretacija nėra galutinė.

Išvados

Metakritinės teorijos dažnai nesutaria dėl to, ar pagrįstai interpretacijoms keliami teisingumo ir objektyvumo reikalavimai. Ypač daug problemų iškyla, kai susiduriame su prieštarą, tarpusavyje nesuderinamomis to paties meno kūrinio

interpretacijomis. Tuomet prieš mus atsiveria du keliai – kritinio monizmo ir kritinio pliuralizmo. Einant kritinio monizmo kryptimi, visada galioja dvireikšmė logika ir prieštaravimo dėsnis, todėl logiškai nesuderinamos interpretacijos negalės būti pripažintos lygiavertėmis ir validžiomis. Teisinga interpretacija bus laikoma ta, kuri atskleidžia objektyvią meno kūrinio reikšmę. Galima atsisakyti tiesos kriterijaus ir taikyti reliatyvistinį požiūrį, vertinant interpretacijas, kaip siūlo kritinis pliuralizmas. Santykis tarp interpretacijos teisingumo ir objektyvumo jau nebus relevantiškas kaip kritinio monizmo atveju, vis dėlto objektyvumo kriterijus nepraras savo aktualumo. Prieštaringos ir logiškai nesuderinamos meno kūrinio interpretacijos, nebetaikant joms dvireikšmės logikos, gali būti laikomos ne teisingomis, bet validžiomis ir objektyviomis.

LITERATŪRA

Beardsley, M. C., 1970. *The Possibility of Criticism*. Detroit: Wayne State University Press.

Krausz, M., 1999. Interpretation, Relativism, and Culture: Four Questions for Margolis. In: *Interpretation, Relativism, and the Metaphysics of Culture. Themes in the Philosophy of Joseph Margolis*. Ed. M. Krausz, R. Shusterman. N.Y.: Humanity books, p. 105–126.

Margolis, J., 2008. *Arts and the Definition of the Human: Toward a Philosophical Anthropology*. Palo Alto, CA, USA: Stanford University Press.

Margolis, J., 1999a. Replies in Search of Self-Discovery. In: *Interpretation, Relativism, and the Metaphysics of Culture. Themes in the Philosophy of Joseph Margolis*. Ed. M. Krausz, R. Shusterman. N.Y.: Humanity books, p. 337–408.

Margolis, J., 1999b. *What, After All, Is a Work of Art? : Lectures in the Philosophy of Art*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.

Margolis, J., 1995. *Interpretation Radical, but Not Unruly. The New Puzzle of the Arts and History*. Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press.

Margolis, J., 1978. Robust Relativism, in *Philosophy Looks at the Arts*. Ed. J. Margolis. Philadelphia: Temple University Press, p. 385–401.

Plečkaitis, R., 2004. *Logikos pagrindai*. Vilnius: Tyto alba.

Soffer, G., 1999. Relativity, Intentionality, and the “Puzzle” of Interpretation. In: *Interpretation, Relativism, and the Metaphysics of Culture. Themes in the Philosophy of Joseph Margolis*. Ed. M. Krausz, R. Shusterman. N.Y.: Humanity books, p. 61–74.

ASSESSMENT PROBLEM OF INTERPRETATIONS OF AN ARTWORK

Edita Budrytė

S u m m a r y

This article addresses the question of how we should assess interpretations of artworks. Metacritical theories often disagree on whether requirements of justice and objectivity for interpretations are reasonable. In particular, many problems arise when dealing with opposite, incompatible interpretations of the same artwork. The article reveals two theoretical branches: critical monism and critical pluralism. Monroe Beardsley defends the thesis of “the only correct” interpretation

of the artwork, formulating the principles of autonomy and independence while Joseph Margolis offers not to fulfill the criterion of truth, however, to adapt a more relativistic point of view for the assessment of interpretations. This article analyzes the concepts of intentionality and objectivity in relativism given by Margolis as “logic of interpretation”.

Key words: interpretation, logic, relativism, criterion of truth, objectivity.

Įteikta 2011 11 10